

FERHENGOK

Eva ferhengoka mîna k'ilîtekê mecalê dide, ku fe'mînêd zexberêd giran yan nenas zû fe'm bikin. Vê ferhengokêda navê p'arêd K'itêba Pîroz bi jimarêd serî û r'êzava hatine nivîsarê, awa gotî her r'êz û serî jîmarkirî ne. T'evayîya Peymana Kevin 39 k'itêb in: Destpêbûn, Derk'etin, Qanûna K'ahîntîyê, Jimar, Zebûr, K'itêbêd P'êxembera û yêd mayîn. Peymana Nû 27 k'itêb in. (Ev her du peyman hevr'a 66 k'itêb in.) Derheqa şîrovekirinada hûn dikarin her 66 k'itêbada bixûnin, lê sed h'eyf ku vê k'itêbêda t'enê k'itêbêd Peymana Nû hene, yêd Peymana Kevin t'unene, çimkî ew hê bi zarav û r'êzimanîya kurmancîya welatêd Kafkazê nehatine hazirkirinê.

Abba – bi zimanê aramî tê fe'mkirinê «bav». Marqos 14:36; R'omayî 8:15; Galatî 4:6.

Adem – însanê pêşin bû, yê ku Xwedê xuliqand. Xwedê ew jî xweliya e'rdê xuliqand (Destpêbûn 2), paşê Hêwa xuliqand. Adem û jîna xwe Hêwava ew bûn, yêd ku paşê gur'a Xwedê nekirin û gune kirin (Destpêbûn 3). Hingêda însên gune kir. Korint'î I, 15:45-da tê gotinê, ku Îsa Mesîh «Ademê Axirîyê» ye. Ademê pêşin bavê t'emamîya merivaya ye û her kes jîyîna qalibî jî wî distîne. Îsa Mesîh ku Ademê duda ye, jîyîna r'uh'anî dide her kesê ku bawerîya xwe Wî tîne. Lûqa 3:38; R'omayî

5:12-15; Korint'î I, 15:22, 45-47; Tîmot'êyo I, 2:13-14; Cihûda 14.

afû (afûkirin, afûbûn) – baxşandin.

Alfa û Omêga – Alfa h'erfa elîfba yûnanîye pêşin e, Omêga h'erfa elîfba yûnanîye paşin e. «Alfa û Omêga» çawa navek hin Xwedê-r'a, hin jî Îsa Mesîhr'a tê gotinê. E'yantî 1:8; 21:6; 22:13.

amîn – jî zimanê îbranî ye, ku me'na wê ev e: «R'ast e», «Belê», «Bira usa be», «R'ast bê xêlif», «Qayl im». Ew hingê tê gotinê gava yek gotinekê dibêje yan dua dike, yekî din gotina wî dixwaze mak ke, qaylbûna xwe bi gotina «amîn» nîşan dike. Usa jî E'yantî 3:14-da ev nava bona Îsa Mesîh hatîye xebatê,

bi fikira «Ew r'ast e», «Ew amin e». R'omayî 1:25; 9:5; Korint'î I, 14:16; Korint'î II, 1:20.

anîne sêrfî – anîne cî, mîyaserkirin, t'emamkirin.

anîso – (anîs, şemît) cûr'ekî p'in-car'ê ye. Metta 23:23.

Aqûb – 1. Aqûb kur'ê Îshaq bû, awa gotî neviyê Birahîm, Aqûbr'a Îsraêl jî tê gotinê. Birê wîyî mezin Esaw bû. Aqûb bavê her donzdeh qebilêd miletê Îsraêlê bû. K'itêba Pîrozda çend cara Aqûb bona miletê Îsraêlê jî tê gotinê. Ji k'erema xwe li bin xebera «mala Aqûb» û «Esaw»-da bixûnin.

2. Aqûbê Halfawo û Aqûbê Zebedîyê birê Yûh'enna, evana du şagirtêd Îsa Mesîh bûn.

3. Usa jî Aqûb navê birakî Îsa bû (Metta 13:55; Marqos 6:3; Galatî 1:19) û li gora fikira geleka ew Aqûb e, yê ku «Ne'ma Aqûb» nivîsîye.

aramî – zimanê aramî nêzikî zimanê îbranî ye. Ji sala 600-î berî bûyîna Îsa ew nava sîyasetê û k'ir'in-firodana Asya R'oavayêda zimanekî navmiletîyêyî mezinî bû. Hêna Îsa Mesîhda aramî zimanê cihûyêd Filistînyê her dem bû, usa jî îbranî û yûnanî dihatine xebirdanê. Peymana Nûda çend cî hene, wekî nivîsk'arêd Mizgînîyê xebirêd Îsa

bi zimanê aramî nivîsîne û paşê welger'andine yûnanî. Metta 23:7; Marqos 5:41; 7:34; 15:22; K'arêd Şandîya 4:36; Galatî 1:18.

Artemîs – navê p'ûtekî ye, ku gelek meriva Asyayêda ew dih'ebandin (K'arêd Şandîya 19:24-35).

Arxêlayo – kur'ê Hêrodesî Mezin bû û birê Hêrodes-Antîpas bû. Pey mirina bavê xwer'a ew demeke kin bû serwêrê Cihûstanê. Ji k'erema xwe li bin xebera «Hêrodes»-da jî bixûnin.

Aryopago – girekî bajarê At'înyê bû, Yûnanistanêda. Merivêd xweyîqeyî dire giregir ser wî girî dicivîyan. Civata wan jî hema «Aryopago» dihatê gotinê.

avzê (nexweşîya avzê) – ava zer jê diçe.

Axaya – p'areke mezine welatê Yûnanistanê bû. P'ir'anîya bajarêd Yûnanistanêye e'yan, hingê dik'etine nava qeza Axayayêye R'omayê.

Babîlon – 1. Babîlon navê bajarekî gelekî kevin e. Wextekê p'adşayê Babîlonê gelek welatêd din bindest kiribûn. Miletê wî t'evî miletê Îsraêlê şer' kir û ew bindest kirin. Gelek merivêd Îsraêlê çawa xulam birine welatê xwe. Miletê Îsraêlê li wir h'eftê salî ma. Metta 1:11-12, 17; K'arêd Şandîya 7:43.

2. Babîlon E'yantîyêda jî tê nivîsarê, çawa nîşana miletêd ku

gur'a Xwedê nakin, çimkî merivêd bajarê Babilonê usa bûn. E'yantî 14:8; 17:5; serê 18-a.

3. Petrûs I, 5:13-da heye ku «Babilon» be'sa bajarê R'omayê dike.

badîhewa – vala, p'ûç'.

Bae'l – navê p'ûtekî kenaniya bû, ew p'ûtekî zêdebûnê awa gotî zayînê bû, bawermendêd wî p'ûtî bawer dikirin ku ewê h'eywanêd wan, zevî û r'ezêd wan berek'et ke. Me'na Bae'l «xweyî» ye. Miletê Mowab, miletê Midyan û miletê Sûr û Sayda Bae'l xwer'a Xwedê h'esab dikirin. Gelek p'ûtêd wan mileta hebûn, lê Bae'l ji h'emûya mestir bû. T'arîxa miletê Îsraêlda, çaxê ew ji Xwedê dûr dik'etin, Bae'l dih'ebandin û bi vî awayî hêrsa Xwedê li ser xweda danîn. Lê nav miletê Îsraêlda meriv hebûn, ku t'u cara Bae'l qebûl nekirine, her wext zanibûne ku pêştirî E'firandarê e'rd û e'zman t'u Xwedê îdî t'uneye. H'akimî 2:13; 6:25, 31; P'adşatî III, 16:31; serê 18-a; 22:53-54; P'adşatî IV, 3:2; 10:18-27; 11:18; Yêremîya 2:8; 7:9; 11:17; 12:16; 19:5; 23:27; R'omayî 11:4.

Bajarê Dawid – Peymana Kevinda «Bajarê Dawid» wê p'ara Orşelîmêr'a tê gotinê, k'îjan ku Dawid p'adşa ji destê yebûsiya stand (P'adşatî II, 5:6-9). Lûqa 2:11-da

usa jî Beytleh'mêr'a digotin bajarê Dawid, li k'u mala bavê Dawid dima. Wir Dawid ji dîya xwe dinê k'etibû û mezin bibû (P'adşatî I, 17:12; Lûqa 2:4). Usa jî li gora gotinêd p'êxembera Îsa Mesîh wir ji Meryemê dinê k'et (Metta 2:1, 5-6).

bajarvanêd R'omayê – ji h'emû merivêd ku Împêratoriya R'omayêda diman, t'enê hinek çawa bajarvanêd r'omayê dihatine h'esabê. Ewêd ku bajarvan dihatine h'esabê, heq û azayiyêd wane başqe hebûn, qedirê wan hê bilind bû (K'arêd Şandîya 16:37).

bakur – mifriq, şimal.

bap'êş – (bap'êşa gemîyê) car, bagir.

Baraq – yek ji serwêrêd miletê Îsraêlê bû. Şêr'da serwêrtî dikir û dijmin bindest kir. H'akimî ji serêd 4-a h'eta 5-a; Îbrani 11:32.

Barnabas – me'na navê «Barnabas» ev e: «Kur'ê Berdilîyê» awa gotî «Yê ku ber dilada tê» (K'arêd Şandîya 4:36). Ew yekî lêwî bû ji Qubrisê û nava bawermendada serwêrek bû, yê ku Pawlos bire cem şandiyêd Orşelîmê. Ew t'evî Pawlos r'êwîtiya Pawlose pêşinda çawa qasidê Îsa çû. K'arêd Şandîya 4:36-37; 9:27; 13:1-14:28; 15:36-41; Galatî 2:9-14.

başûr – mişriq, ce'nûb.